

KIRJALLINEN KYSYMYS 916/2002 vp

Ennakkoäänestyspäivien ja -aikojen yhtenäistämisen

Eduskunnan puhemiehelle

Kansalaisten vieraantuminen yhteiskunnallisesta osallistumisesta on lisääntynyt, mistä kertovat ennen muuta alentuneet äänestysprosentit sekä eduskunta- että kunnallisvaaleissa. Alhainen äänestysprosentti koettiin erityisesti Euroopan unionin parlamentin vaaleissa vuonna 2000.

Viime eduskuntavaaleissa äänestysprosentti oli eräillä kaupunkilähiöiden äänestysalueilla työttömyysprosenttia alhaisempi. Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomuksessa ja sen äskettäisessä eduskuntakäsittelyssä otettiin myös kantaa ennakkoäänestysmahdollisuuden huonoon tavoitettavuuteen kansalaisten kannalta. Syitä, jotka vieraannuttavat kansalaisia yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja vaaleissa äänestämisestä, tulisi yhteiskunnan toimesta tehokkaasti vähentää. Nykyinen kehitys on kuitenkin voimakkaasti heikentämässä äänestysmahdollisuuksia. Aiemmin oli kaksi varsinaista vaalipäivää, sunnuntai ja maanantai. Jäykäksi koetun oteäänestyksen korvasi 1970-luvun alussa yleisesti postitoimipaikoissa kansalaisille tarjottu ennakkoäänestysmahdollisuus, joka toteutettiin runsaan viikon aikana, myös lauantaisin ja sunnuntaisin. Samalla kehitettiin äänestysmahdollisuudet sairaaloihin ja muihin laitoksiin ja edelleen kotiäänestysmahdollisuus sitä tarvitseville.

Postitoimipaikoissa toteutettu ennakkoäänestys kehittyi tähän asti aina vain suosittumaksi äänestystavaksi suhteessa vaalipäivien äänestyksiin, ja sen seurauksena toistakymmentä vuotta sitten luovuttiin toisesta varsinaisesta vaalipäivästä ja jäljelle jäi vain sunnuntai varsinaisena

vaalipäivänä. Toisen vaalipäivän poistamista perusteltiin voimakkaasti kasvaneella ennakkoäänestyksellä.

Samaan aikaan kunnissa, erityisesti maaseudulla, vähennettiin äänestysalueita jopa niin, että monessa kunnassa jäi jäljelle vain yksi äänestyspaikka kuntakeskukseen. Perusteluna oli se, että äänestys on siirtynyt puoliksi posteihin ennakkoäänestyksen myötä.

Postin muutosten myötä tapahtui suuria muutoksia vakiintuneeksi, yhtenäiseksi ja joustavaksi koetussa ennakkoäänestyksessä, kun postin omista toimipaikoista siirryttiin paljolti asiamiesposteihin. Kunnat joutuivat itse järjestämään ennakkoäänestyksen. Posteissa toteutettu ennakkoäänestys oli kestoaltaan yhtenäinen koko maassa siten, että postitoimipaikat palvelivat ennakkoäänestyspaikkoina yhtenäisesti myös postin normaalin sulkemisen jälkeen. Yhtenäinen ja selkeä ennakkoäänestys helpotti suuresti siitä tiedottamista ja tarjosi kansalaisille kohtuullisen hyvin ja tasapuolisesti äänestysmahdollisuudet koko maassa aina vuoden 1999 eduskuntavaaleihin saakka.

Postin toteuttamat toimipaikkojen lakkautukset ja kuntien toteuttamat uudet ennakkoäänestyspaikkojen järjestelyt olivat voimassa jo vuoden 2000 kunnallisvaaleissa. Kunnallisvaalien äänestysprosentiksi jäi 56 prosenttia. Näin alhaista äänestysprosenttia on pidettävä demokratian kannalta huolestuttavana Suomessa. Säästösyistä kunnat vähensivät ennakkoäänestyspäiviä ja rajasivat ennakkoäänestyspaikkojen päivittä-

siä aukioloaikoja. Koko maassa toteutettu yhtenäinen ennakköäänestyskäytäntö pirstoutui ja siitä tiedottaminen vaikeutui, koska käytännöksi tuli paikallinen tiedottaminen, joka sekin toimitetaan säästeliäästi ja tehottomasti. Kotipaikkakuntansa ulkopuolella vaaliaikana olevien kansalaisten ennakköäänestysmahdollisuus heikkeni todellisuudessa, koska yhtenäisestä käytännöstä äänestyspäivien-, -aikojen ja -paikkojen (postin) osalta luovuttiin. Kansalaisten oli vieraalla paikakunnallakin helppoa löytää posti ja käydä äänestämässä.

Nyt äänestäminen kysyy todella paljon aktiivisuutta: täytyy etsiä kunnan tiedotteista, jos sellaisia sattuu löytymään, paikka, jossa äänestää, ja vielä sovittaa päivä ja aika äänestykselle. Kuntien säästösyiden vuoksi myös äänestyksen kellonajat ovat kovin supistettuja ja ilta-aikoja ei ole kaikissa ennakköäänestyspaikoissa ollenkaan. Kunnallisvaaleissa poliittisten kunnallisjärjestöjen oli vielä suhteellisen helppoa poliittisella mainonnalla kertoa äänestysajat ja -paikat, kuten oli asia myös yksityisten ehdokkaiden ja heidän tukiryhmiensä osalta. Nyt eduskunta- tai vielä enemmän eurovaalien osalta tämä on käytännössä mahdotonta varsin kirjavan ja vaihtelevan ennakköäänestyskäytännön vuoksi. Varsinaisesti vaalien teknisen toteuttamisen tiedottamisen on

ja tulee olla yhteiskunnan tehtävä. Nyt tulevien eduskuntavaalien osalta tämä on vakava huolenaihe käytännön oleellisesti muututtua aiemmasta käytännöstä.

Kansalaisten äänestysmahdollisuuden tosiasiallinen heikentyminen edellä kerrottujen tosiasioiden perusteella on vakava asia. On pelättävissä, että tämä heikentää äänestysaktiivisuutta ja synnyttää eriarvoisuutta. Yhteiskunnan on tehtävä kaikki voitavansa äänestysmahdollisuuksien parantamiseksi. Jotta kunnat olisivat tasa-arvoisessa asemassa, valtion tulisi valtiollisissa vaaleissa korvata kaikki vaaleista aiheutuvat kustannukset, vaikka kunnat olisivat paikalliset vaalien toimeenpanijat.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimiin aiotaan ryhtyä, että koko maassa on yhtenäiset ennakköäänestyspäivät ja -ajat jo tulevissa eduskuntavaaleissa (lukuun ottamatta laitoksia ja muita vastaavia) kansalaisten yhdenvertaisuuden ja yhteiskunnallisen demokratian toteutumiseksi?

Helsingissä 25 päivänä lokakuuta 2002

Lauri Oinonen /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Pekka Nousiainen /kesk
Antti Rantakangas /kesk
Pekka Vilkuna /kesk
Inkeri Kerola /kesk
Juha Rehula /kesk
Hannes Manninen /kesk
Aulis Ranta-Muotio /kesk
Niilo Keränen /kesk
Kyösti Karjula /kesk
Maria Kaisa Aula /kesk
Matti Väistö /kesk
Mari Kiviniemi /kesk

Eero Lämsä /kesk
Timo E. Korva /kesk
Jari Leppä /kesk
Seppo Lahtela /kesk
Ismo Seivästö /kd
Sulo Aittoniemi /alk
Leea Hiltunen /kd
Leena Rauhala /kd
Raimo Vistbacka /ps
Arto Seppälä /sd
Marja-Leena Kemppainen /kd
Toimi Kankaanniemi /kd
Matti Kangas /vas

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainittu sa tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Lauri Oinosen /kesk ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 916/2002 vp:

Mihin toimiin aiotaan ryhtyä, että koko maassa on yhtenäiset ennakoäänestyspäivät ja -ajat jo tulevaisuudessa eduskuntavaaleissa (lukuun ottamatta laitoksia ja muita vastaavia) kansalaisten yhdenvertaisuuden ja yhteiskunnallisen demokratian toteutumiseksi?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Vaalilakia (714/1998) muutettiin 1.5.2002 voimaan tulleella lailla (247/2002). Vaalilain 9 §:n mukaan kotimaan yleisistä ennakoäänestyspaikoista kunnassa päättää kunnanhallitus. Lain 47 §:n mukaan kotimaan yleinen ennakoäänestyspaikka on avoinna seitsemänä päivänä (11.—5. päivään ennen vaalipäivää), jollei kunnanhallitus erityisestä syystä toisin määrää. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että erityinen syy voi olla lähinnä vain kunnan jonkin alueen tai taajaman vähäiseksi arvioitu äänestäjämäärä. Perusteluissa todettiin myös, että jokaisessa kunnassa tulisi olla vähintään yksi yleinen ennakoäänestyspaikka, joka on avoinna kaikkina seitsemänä päivänä. Vaalilain 48 §:n mukaan kunnanhallitus määrää myös yleisen ennakoäänestyspaikan päivittäisen aukioloajan, kuitenkin siten, että ennakoäänestyspaikka ei saa olla avoinna arkisin ennen kello 8:aa ja kello 20:n jälkeen ja viikonloppuisin ennen kello 10:tä ja kello 16:n jälkeen.

Vaalilain muutoksella pyrittiin antamaan kunnille joustavat mahdollisuudet suunnitella ennakoäänestys ja vaalipäivän äänestys tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi. Kunta itse pystyy parhaiten arvioimaan sen, kuinka monta ennakoäänestyspaikkaa kunnassa tarvitaan, missä kunnan osissa niiden tulisi sijaita ja kuinka monta ennakoäänestyspäivää kunnan eri alueilla tarvitaan siihen nähden, paljonko alueilla on potentiaalisia ennakkoon äänestäjiä. Esimerkiksi vähäväkinen, mutta alueeltaan laaja kunta voi järjestää ennakoäänestyksen siten, että kunnan keskustaaajamassa oleva ennakoäänestyspaikka on avoinna koko ennakoäänestyksen ajan, mutta sen lisäksi kunta voi kuitenkin tarjota ennakoäänestysmahdollisuuden myös syrjäkylien asukkaille järjestämällä ennakoäänestyksen eri sivukylissä esimerkiksi 1—3 päivänä sen mukaan, kuinka paljon kylissä arvioidaan olevan ennakkoon äänestäjiä.

Oleellista on, että kunta harkitsee, mikä on tarkoituksenmukainen tapa järjestää asia. Kunnan on yhtäältä perustuslain 14 §:n 3 momentin velvoittamana huolehdittava siitä, että äänestäjien äänestysmahdollisuudet kunnassa ovat riittävät. Toisaalta kunnan on otettava huomioon se, mikä on taloudellisesti ja työekonomisesti mielekästä. Esimerkiksi sivukylässä, jossa on muutama sata asukasta, joista puolet äänestää vaalipäivänä, ei liene mielekästä järjestää ennakoäänestystä seitsemänä päivänä, vaan riittänee, että se järjestetään esimerkiksi 1—3 päivänä.

Tämän tyyppistä toimintaa harjoitettiin jo vuoden 2000 kunnallisvaaleissa, silloisen vaalilain mukaan sopimus pohjalta: esimerkiksi Suomussalmen kunnan keskuksessa oli postikonttori avoinna ennakoäänestystä varten seitsemän päivää ja sen lisäksi kunta järjesti viidessä sivuky-

lässä yhden päivän ennakoäänestyksen kussakin. Kokemukset järjestelystä olivat hyvät.

Edellä sanottu johtaa luonnollisesti siihen, että ennakoäänestysajat ovat jonkin verran epäyhtenäisiä kunnan sisällä. On kuitenkin huomattava, että jokaisessa kunnassa on vähintään yksi ennakoäänestyspaikka avoinna kaikkina seitsemänä ennakoäänestyspäivänä, joten kuntien välillä vastaavaa epäyhtenäisyyttä ei ole.

Vaalilain 49 §:ssä säädetään ennakoäänestyksestä tiedottamisesta. Kunnan tehtävänä on huolehtia tiedottamisesta kunnan alueella kuulutusin, ilmoituksin paikallismediassa tai muulla vastaavalla tavalla. Useat kunnat tullevat lisäksi

tiedottamaan ennakoäänestyspaikoista kotisivuillaan Internetissä. Oikeusministeriön tehtävänä on huolehtia asian valtakunnallisesta tiedottamisesta. Käytännössä tämä tullaan hoitamaan siten, että äänestäjille postitse lähetettävissä ilmoituskorteissa mainitaan ministeriön maksuton palvelunumero, josta äänestäjä voi kysellä ennakoäänestyspaikkojen yhteystietoja ja aukioloaikoja. Ennakoäänestyspaikat osoitteineen ja aukioloaikoineen julkaistaan myös ministeriön vaalisivuilla www.vaalit.fi. Lisäksi on oletettavaa, että sanomalehdet tulevat julkaisemaan tietoja levikkialueidensa ennakoäänestyspaikoista.

Helsingissä 19 päivänä marraskuuta 2002

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagens arbetsordning anger har Ni, Fru talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Lauri Oinonen /cent m.fl. undertecknade skriftliga spörsmål SS 916/2002 rd:

Vilka åtgärder ämnar vidtas för att förhandsröstningsdagarna och -tiderna redan vid det kommande riksdagsvalet är enhetliga i hela landet (med undantag av anstalter och motsvarande) för att främja medborgarnas jämlikhet och samhällelig demokrati?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Vallagen (714/1998) ändrades genom en lag om ändring av vallagen (247/2002) som trädde i kraft den 1 maj 2002. Enligt 9 § vallagen skall kommunstyrelsen bestämma de allmänna förhandsröstningsställen i kommunen. Enligt lagens 47 § skall ett allmänt förhandsröstningsställe i hemlandet vara öppet under sju dagar (11—5 dagen före valdagen), om inte något annat av särskilda skäl bestäms av kommunstyrelsen. I motiveringen i regeringens proposition konstateras att som särskilt skäl anses närmast att man bedömer att antalet röstande är litet i kommunen eller i en del av kommunen. I motiveringen konstateras också att i varje kommun bör finnas minst ett allmänt förhandsröstningsställe som är öppet alla sju dagar. Enligt 48 § vallagen skall kommunstyrelsen också bestämma de dagliga öppettiderna på förhandsröstningsstället, dock så, att ett allmänt förhandsröstningsställe inte får vara öppet vardagar före klockan 8 eller efter klockan 20 och inte heller lördagar och söndagar före klockan 10 eller efter klockan 16.

Syftet med ändringen av vallagen var att ge kommunerna flexibla möjligheter att planera förhandsröstningen och röstningen på valdagen så att de tillsammans bildar en ändamålsenlig helhet. Kommunen kan bäst själv bedöma hur många förhandsröstningsställen det behövs i kommunen, var i kommunen de bör vara belägna och hur många förhandsröstningsdagar det behövs i de olika delarna av kommunen med beaktande av potentiella förhandsröstare i dem. Till exempel en kommun med ett stort område men som till invånarantalet är liten kan ordna förhandsröstningen så, att förhandsröstningsstället i kommunens centrum är öppet under hela förhandsröstningsperioden, men utöver detta kan kommunen ge invånarna i avlägsna byar bättre möjligheter att förhandsrösta genom att i olika kommundelar ordna förhandsröstning under t.ex. 1—3 dagar, beroende av antalet potentiella förhandsröstande i ifrågavarande del av kommunen.

Det väsentliga är att kommunen överväger hur förhandsröstningen kan anordnas på ett ändamålsenligt sätt. Å ena sidan är kommunen enligt 14 § 3 mom. Finlands grundlag skyldig att se till att alla röstberättigade har tillräckliga möjligheter att rösta i kommunen. Å andra sidan skall kommunen ta hänsyn till vad som ekonomiskt och arbetsekonomiskt är meningsfullt. Till exempel i fråga om en kommun, där det finns några hundra invånare av vilka hälften röstar på valdagen, är det sannolikt inte meningsfullt att ordna förhandsröstning under alla sju dagar, utan det torde räcka att förhandsröstning ordnas under t.ex. 1—3 dagar.

Förhandsröstningen ordnades på ett liknande sätt redan vid kommunalvalet 2000, vid den tidpunkten dock enligt då gällande vallag på avtalsbasis. T.ex. i centrum av Suomussalmi kommun var postkontoret öppet för förhandsröstning alla

sju dagar och utöver detta ordnade kommunen förhandsröstning i fem andra delar av kommunen, dvs. en förhandsröstningsdag i varje kommundel. Detta arrangemang ansågs fungera väl.

Det ovan nämnda leder naturligtvis till att förhandsröstningstiderna inom en kommun är i någon mån oenhetliga. Det bör dock beaktas, att i varje kommun är minst ett förhandsröstningsställe öppet alla sju förhandsröstningsdagar och på det sättet förekommer ingen motsvarande oenhetlighet mellan kommuner.

Bestämmelserna om tillkännagivande av förhandsröstning finns i 49 § vallagen. Kommunen skall sörja för tillkännagivandet inom kommunen genom kungörelser, annonser i lokala medier och på andra motsvarande sätt. Flera kommu-

ner kommer sannolikt också att tillkännage de allmänna förhandsröstningsställen på sina webbplatser på Internet. Justitieministeriet har i uppgift att sköta det riksomfattande tillkännagivandet. I praktiken kommer detta att skötas genom att ministeriets avgiftsfria servicenummer anges i meddelandekortet som skickas till alla röstberättigade per post, och genom att ringa numret kan de röstande kan få information om förhandsröstningsställets adresser och öppettider. Förhandsröstningsställets adresser och öppettider publiceras också på justitieministeriets valsidor på www.vaalit.fi. Det kan dessutom antas att olika tidningar kommer att publicera information om de förhandsröstningsställen som finns inom deras spridningsområden.

Helsingfors den 19 november 2002

Justitieminister Johannes Koskinen